

דו"ח בנושא: "אוניברסיטה ידידותית לגיל – חיפה"

תקציר

אוניברסיטה ידידותית לגיל (Age Friendly University, AFU) היא מיזם ותנועה אקדמית בינלאומית, אשר מטרתה לקדם הזדקנות בריאה וחיונית עבור בני אדם זקנים, שמבקרים, לומדים, עובדים או מלמדים בקמפוס. זאת, בעזרת חשיפה של הזדמנויות לימודיות אקדמיות והרחבתן, פיתוח תוכנית לימודים רגישה שמתמקדת בזקנה, הנגשת האפשרות ללימודים מרחוק, יצירת מפגש בין-דורי בקמפוס ומחוצה לו, שיפור השלמות (wellness) של האדם הזקן, השתתפות בפעילויות תרבות ושיתוף פעולה עם החברה האזרחית.

מיזם ה-AFU מתכתב היטב עם יעדי ה-SDG, לצמצום אי שוויון על רקע גיל, חינוך, בריאות, תעסוקה ואיכות חיים לכלל הגילים והרבדים החברתיים. תרומותיו האפשריות של הפרויקט לאנשים זקנים הן, בין היתר, שיפור הבריאות הרגשית, הקוגניטיבית והפיזית, העצמה חברתית, צמצום תופעת הגילנות (agism), שיפור היכולת הכלכלית בזכות קריירה שניה לאחר היציאה לגמלאות ושימת לב לצרכים הייחודיים ולאינטרסים של אנשים ונשים זקנים וזקנות. הפרויקט יכול לתרום במיוחד בתקופת חירום, כמו מגפה או מלחמה, שנוטה לבודד אנשים זקנים ולגרום לתחושת בידוד. לצד זאת, הפרויקט עשוי גם לתרום לסטודנטים הצעירים שלומדים באוניברסיטה, למשל, בהיבט של תכנון מהלך החיים, לאור ניסיון החיים של אנשים זקנים. אולם, נכון לעכשיו, אין בישראל אוניברסיטה המוגדרת כידידותית לגיל וחברה ברשת הגלובלית של AFU.

לאור העובדה שבני אדם ברחבי העולם חווים חיים ארוכים יותר, שאוכלוסיית ישראל מזדקנת ובפרט שחיפה הינה העיר הזקנה ביותר בין הערים הגדולות בישראל, ראוי לספק הזדמנויות למידה חדשות והעשרה חברתית ותרבותית לאנשים זקנים המשתמשים בקמפוס החיפאי – עובדי האוניברסיטה (סגל אקדמי ומנהלי), סטודנטים מן המניין, שומעים חופשיים, גמלאי האוניברסיטה, מבקרים בקמפוס ואנשים זקנים בכלל.

בדרך לקבלת הכרה בין-לאומית כאוניברסיטה ידידותית גיל הראשונה בישראל, ולאור השאיפה לקידום מטרות ה-SDG בקמפוס החיפאי, נשלמה שנת הפעילות הראשונה של צוות ההיגוי של AFU-Haifa, שכללה: בניית צוות היגוי רב-פקולטטי הכולל סגל צעיר וותיק; איסוף מידע מכלל משרדי האוניברסיטה לגבי היקף הסטודנטים – מבוגרים וזקנים; הענקת הרצאות בהתנדבות ע"י חברות צוות ההיגוי במרכזי יום ומתנ"סים של אנשים זקנים; פרסום הפרויקט החיפאי בתקשורת ועוד. יתרה מכך, פרויקט AFU מעוגן במחקר מקיף, ועד כה נעשה מחקר כמותי רב משתתפים בקמפוס, התקבלה מלגת מחקר עבור ביצוע מחקר איכותני ונשלחו הצעות לקולות קוראים למימון מחקרים נוספים. זאת ועוד, כבר בשלב ראשוני זה נוצרו שיתופי פעולה מקומיים וגלובליים, עם עיריית חיפה ועם אוניברסיטאות מחו"ל, כגון אוניברסיטת מסצ'וסטס בוסטון (University of Massachusetts Boston) ואוניברסיטת סינסינטי באוהיו (University of Cincinnati).

המחקר שבדק את מידת הידידותיות של הקמפוס לגיל המבוגר נערך בקרב מעל ל-1,500 סטודנטים, סגל אקדמי וסגל אדמיניסטרטיבי. תוצאות הסקר מצביעות על התאמה גבוהה יחסית של הקמפוס לאנשים זקנים מבחינת הנגישות המבנית שלו, והתאמה נמוכה ביותר בתחומי מתן שירותי בריאות לעובדים ולסטודנטים. הכללת נושאי הזקנה בהוראה ומחקר הוערכו ע"י רוב המשיבים כבלתי מספקים. התוצאות בתחום הערכת

עמדות המשיבים הצביעו על דעות יחסית חיוביות כלפי הצורך לשלב אנשים זקנים בקמפוס, אף שרובם מסכימים שהדבר לא נעשה עד כה בהצלחה רבה ברוב התחומים. ממצאי המחקר סייעו להבנת המצב הנוכחי ולתכנון כיוונים עתידיים לפיתוח הקמפוס, כך שיתאים יותר גם לעובדים ולסטודנטים זקנים.

לקראת שנת הלימודים הקרובה, מכינות החוקרות בקשת קבלה לרשת ה-AFU הגלובלית אשר מותנית בתמיכתו וחתימתו של רקטור האוניברסיטה. לפניכם דו"ח אשר כולל סקירת ספרות בנושא ההשכלה הגבוהה וזיקנה, ושמפרט על המיזם ועל הפעילות שנעשתה בשנת הלימודים החולפת. הדו"ח מציג ארבע מטרות לקראת שנת הלימודים החדשה: גידול בכמות המשתתפים הזקנים בשלל פעילויות הקמפוס החיפאי; קידום פעילות נגד גילנות בקמפוס; הנגשת הקמפוס למשתתפים זקנים; הצטרפות לרשת הגלובלית של AFU בזכות התמיכה האפשרית של רקטור האוניברסיטה.

א. מערכת ההשכלה הגבוהה והתמודדות עם הזדקנות החברה

סדיקה, בת 64, תושבת אחד הכפרים הדרוזים שבמטרופולין חיפה, למדה במהלך חייה קורסים בתחומים שונים, ובשנה הבאה היא מעוניינת להתחיל ללמוד בבית הספר לתיירות של אוניברסיטת חיפה. בשיחה אישית עם חברת צוות ההיגוי היא מעידה על עצמה: "הלימודים נותנים לך הרגשה שאתה עדיין צעיר, בכל פעם שמתקשרים אלי ואני עונה שאני יוצאת ללימודים עכשיו או שאני בדרך ללימודים, זה עושה לי הרגשה נפלאה, ומרים אותי לעננים. הלימודים גם מחזקים את המעמד שלך וכל עוד שאתה רוכש ידע ומתייעל זה עושה לך טוב". נקודת מבט נוספת על הקשר עם האוניברסיטה בגיל הזקנה מספקת פרופ' רות כץ, אמריטה בחוג לשיירותי אנוש, שבחרה להמשיך בעבודתה האקדמית לאחר היציאה לגמלאות: "זהו, מגיע גיל 68. אין ברירה וצריך לעזוב את האוניברסיטה (...). אבל הרגשתי שאני עדיין רוצה מאוד להמשיך לעשות חלק מהדברים שעשיתי כל השנים ושאתי אוהבת כל כך. לא ראיתי את חיי בלי חלק מהעשייה האקדמית, במינון כזה שיאפשר לי גם להנות מתקופת הגמלאות ולא לוותר על הנאות כמו טיולים משותפים, נסיעות ובילויים עם ילדים, נכדים, בני משפחה אחרים וחברים טובים" (כץ, 2023, 181).

אוכלוסיות העולם מזדקנות ותוחלת החיים עולה (Talmage et al., 2016; Vrkljan et al., 2019). מפנה דמוגרפי זה מעצב מחדש את החברה ומציב הזדמנויות ואתגרים חדשים למוסדות פורמאליים באשר להתמודדות נכונה ומיטיבה עם הזדקנות החברה. ב-16 בדצמבר 2020, המדינות החברות בארגון האומות המאוחדות (או"ם) הכריזו על 2021–2030 כעשור של האו"ם להזדקנות בריאה, מהלך אשר תואם את סדר היום לפיתוח בר קיימא של 2030, והקריאה שעולה ממנו הינה: "לא להשאיר אף אחד מאחור". שניים מתוך ארבעת תחומי הפעולה של העשור להזדקנות בריאה הם שינוי האופן שבו אנו חושבים, מרגישים ומתנהגים לקראת גיל הזקנה, ופיתוח קהילות בדרכים המטפחות את היכולות של אנשים בזקנה. הדרכים להשגת מטרות אלו כוללות, בין היתר, מלחמה בגילנות, שינוי מדיניות לשם תמיכה בהזדקנות בריאה, ויצירת סביבה ידידותית לגיל בערים ובקהילות (United Nations Digital Library, 2020).

בשנים האחרונות, המפנה הדמוגרפי והשאיפה לקדם חברות סובלניות יותר כלפי זיקנה, מתחילים למשוך גם את תשומת ליבם של מוסדות השכלה גבוהה ברחבי העולם, ומעוררים שאלות לגבי אופן הפעולה של

אוניברסיטאות ביחס לא. נשים זקנים, בתחום ההוראה, המחקר והמעורבות בקהילה (Withnall, 2000). בעידן הנוכחי, יש יותר א.נשים שפורשים לגמלאות ומעוניינים בקריירה חדשה ובלמידה, גם בשלבי חיים מאוחרים יותר. אוניברסיטאות, מעצם טבען, מהוות מוסד להקניית ידע וערכים. על-כן, עליהן להתגייס, להפנות תשומת לב ומשאבים ולהתאים את סביבתן, כך שא.נשים זקנים יוכלו להלך בשבילי הקמפוס, ללמוד בכיתות, לנהל קשרים בין דוריים להשתתף בלמידה מרחוק ולהנות מפירות הלמידה לאורך החיים (life-long learning).

מחקרים מראים כי ללמידה לאורך החיים ישנה השפעה חיובית על בריאותם של א.נשים זקנים, שלומותם (wellbeing) וקשריהם החברתיים (Anderson et al., 2017; Sabir et al., 2009). מחקרים בתחום מצביעים על כך שלמידה לאורך החיים באוניברסיטה תורמת גם לאנשים צעירים: א.נשים זקנים כמקור למידה, כמשאב חברתי-קהילתי וכעוגן ליצירת קהילות עם הון חברתי מפותח וחברה ערכית ומעורבת ברמה האזרחית. צעירים שעובדים עם א.נשים זקנים משכללים את הידע שלהם, את ביטחונם העצמי ואת יכולתם לראייה בין-תרבותית וביקורתית. במובן זה, א.נשים זקנים מתפקדים כמנטורים אשר מנחים את הצעירים לראייה הוליסטית ומלמדים כיצד לייצר סביבה מקיימת וערכית. בה בעת, הצעירים מביאים עימם ידע מעודכן לגבי טכנולוגיה, אופנות חשיבה ותפיסות חברתיות חדשות. המפגש הבין-דורי והלמידה המשותפת יכולים להפרות את כל המשתתפים בתהליך וההבדל הגילי תופס את מקומו כמקור משמעותי בתהליך זה (Clark & Leedahl, 2019). זאת ועוד, המפגש הבין-דורי הוא חלון הזדמנויות ליצירת יחסי גומלין וחיבורים חברתיים עמוקים. ככזה, הוא מספק מענה לתחושת הבדידות במהלך הזקנה. ראוי כי האוניברסיטה תאפשר את חילופי הידע בין אנשים צעירים וזקנים, תזכה את צרכי האדם הזקן ותציע תוכניות מותאמות לקהלים מבוגרים יותר ולמפגש בין-דורי (Finkelstein, 2018).

מעבר למימד האישי, הצטרפותם של א.נשים זקנים לקמפוס תורמת ליוקרתו ולערכיו של המוסד האקדמי. מעבר להקניית ידע ומיומנויות מקצועיות, חינוך אקדמי ולמידה לאורך החיים יאפשרו לאקדמיה למצות יתרונות חינוכיים, חברתיים וכלכליים הגלומים בהרחבת טווח הגילים המסורתי בקמפוס, ולמצב עצמה כקהילה רב-גילית (Clark & Leedahl, 2019). מיזם 'אוניברסיטה ידידותית לגילי' (Age Friendly University - AFU) שואף להנגיש את האוניברסיטה לכלל הגילים בחברה, וליצור סביבה אקדמית בה משולבים חברתית ופיזית אנשים צעירים וזקנים (Montepare, 2019; Silverstein et al., 2019). בבסיס המיזם עומדת התפיסה אשר מדגישה את חיוניות הלמידה ויעילותה כחלק ממימוש הזדמנויות לקראת הזדקנות מיטבית (O'Kelly, 2015).

אוניברסיטאות ממוקמות על פי רוב בליבן של ערים או בפאתי העיר ומנהלות יחסי השפעה הדדיים עם מוסדות עירוניים ועם האוכלוסיות המקומיות. הנכונות של ערים מרכזיות להנגיש את עצמן לאוכלוסיות מזדקנות וזקנות הולכת ומתרחבת ברחבי העולם, במסגרת מיזם 'ערים ידידותיות לגילי' של ארגון הבריאות העולמי. התכנית מקיפה תחומי חיים שונים, כגון חברה, תחבורה ועוד ומטרתה לצמצם תוצאות שליליות של ההזדקנות, כגון בדידות, איבוד האוטונומיה ובעיות בריאות, ולחזק תחושת שייכות וקהילתיות עבור האדם הזקן (WHO, N.D). גם בישראל, ניתן להביא כדוגמא את ירושלים שהצטרפה למפת העולם כעיר ידידותית לגיל בשנת 2016. בשונה מירושלים, שבה יש כ-12% תושבים מעל לגיל 60 (ibid, ibid), האוכלוסייה המקומית

של העיר חיפה מזדקנת בקצב מהיר יותר (נספח 1): בחודש ינואר 2023 מנתה אוכלוסיית הקשישים בחיפה 68,232 אלף איש, ושיעורה מתוך כלל האוכלוסייה בחיפה הוא 24.2%, בעוד שבסוף שנת 2021 אחוז בני 65 ומעלה בכלל האוכלוסייה בישראל עמד על 12.3% (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2022).

אוניברסיטת חיפה הינה חלוצה בתחום הקיימות והסביבתית בישראל ובולטת בשאיפתה להוביל לשינוי חברתי חיובי בסביבתה המקומית, הארצית והגלובלית ולאור יעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם (Sustainable Development Goals - SDG). ה-AFU מתכתב היטב עם יעדי ה-SDG, לצמצום אי שוויון על רקע גיל, חינוך, בריאות, תעסוקה ואיכות חיים לכלל הגילים והרבדים החברתיים (נספח 2): (א) צמצום אי השוויון (SDG10). (ב) הבטחת חינוך איכותי ושוויוני וקידום הזדמנויות לימוד לכלל האוכלוסייה בכל הגילים (SDG4). (ג) קידום בריאות ואיכות חיים עבור בני כל הגילים (SDG3). (ד) הבטחת תעסוקה הולמת לכל רובדי האוכלוסייה (SDG8). אם כן, אוניברסיטת חיפה יכולה להיות מובילה חברתית גם בתחום הידידותיות לגיל ולעידוד המגוון הגילי.

ב. אוניברסיטת חיפה מנקודת מבט גילית

האוניברסיטה מציעה חוויה סטודנטואלית עשירה, שבה סטודנטים מרקעים שונים לומדים וחוקרים יחד, באווירה של סובלנות, פלורליזם והכלה תרבותית. כעת נפנה את המבט לסוגיות של גיל ומגוון גילי בקמפוס החיפאי, בתחומים שונים: למידה והוראה, מחקר, פעילות בקהילה ועם הקהילה.

1. הוראה ולמידה:

למרות שאוכלוסיית העיר חיפה מאופיינת בשיעור הולך וגדל של אוכלוסייה מבוגרת, מעורבות אוכלוסייה זו בחיי האוניברסיטה, המהווה אחד ממוסדות הציבור המשמעותיים בעיר, מוגבלת. מתוך ציבור התושבים הזקנים, המונה כיום 70,000 (24%) איש בקירוב, רק 347 משתלבים כיום בפעילות הליבה באוניברסיטה כשומעים חופשיים או כסטודנטים מן המניין, והם מהווים פחות משני אחוזים (1.92%) מציבור הסטודנטים.

כיום קיימת אפשרות לשלב אנשים זקנים בקורסים באוניברסיטת חיפה, אך לרוב מדובר בלומדים במעמד של שומעים חופשיים. התוכנית לשומעים חופשיים שהם גמלאים (נשים מעל לגיל 60 וגברים מעל לגיל 65) מציעה קורסים במחיר מעט מוזל: שכר לימוד בסך של 374 ₪ לקורס בן שעה עד שעתיים שבועיות סמסטריאליות לשומעים חופשיים גמלאים, שאינם מבקשים לקבל אקדיטציה (לעומת 493 ₪ לשומעים חופשיים שאינם גמלאים). על אף שקיימת תכנית ייעודית לגמלאים באוניברסיטת חיפה, מהנתונים שנאספו בשנת הלימודים תשפ"ב, עלה שהשתתפו בה רק 282 לומדים, והשנה השתתפו קצת יותר מ-300 לומדים.

במקביל לאפשרות ללמוד בקמפוס כשומע חופשי, בימים אלה ישנה תוכנית בהקמה ("בין בינה לעצה") בחוג לתולדות עם ישראל והמקרא, אשר מציעה תואר שני בלימודי מקרא לבני הגיל השלישי. תוכנית זו מבקשת לקדם את השתלבותם של אנשים ונשים בני הגיל השלישי בעשייה האקדמית באופן שיתרום להם כלומדים, ובמקביל יהווה תרומה למחקר, בקידומו והפצתו.

מעבר לקורסים בתשלום, עבור שומעים חופשיים או סטודנטים זקנים מן המניין, קיימת בקמפוס גם אפשרות להשתתף בקורסים בפלטפורמת MOOC אשר פתוחים לציבור הרחב. ניתן להביא כדוגמה את הקורס ["גריאטריה וגרונטולוגיה – היבטים בבריאות וחולי בזיקנה"](#) (פרופ' אנה זיסברג וד"ר אפרת גיל), שמעניק ידע רחב בתחום הזיקנה (מועבר בעברית וערבית), ובשנתיים האחרונות למדו בו כ-10% אנשים מקהילה, בני 65+, ובפורומים של הקורס מתנהלים דיונים ערים בין סטודנטים צעירים ללומדים מבוגרים יותר. זאת ועוד, בחוג לתולדות עם ישראל והחוג לספרות עברית והשוואתית מקיימים סדרת הרצאות שנתית, השקות ספרים וכנסים - במרכז "חדרים", ואלו מיועדים לקהל הרחב, בדרך כלל גימלאים.

השתתפות אנשים מבוגרים בפעילות הליבה כמרצים או כשומעים עשויה להקנות לקורסים ערך מוסף. שומעים חופשיים מבוגרים יוכלו להעשיר את השיח האקדמי, לתרום נקודת מבט אחרת ופרספקטיבה רחבה יותר. עם זאת, נראה כי היצע הקורסים עבור לומדים זקנים הינו מצומצם, וישנן פקולטות שכלל אינן מציעות קורסים זמינים לשומעים חופשיים, כגון הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות. זאת ועוד, מהמשובים הראשוניים שאנו מקבלים מאנשים שפונים באופן יזום לשוחח איתנו על הנושא, ניכר ששומעים חופשיים מבוגרים אינם זוכים לבטא את עצמם בקורסים באופן המשקף את הידע והניסיון שלהם. התוכנית שלנו תבקש להגביר את השתתפותם של הלומדים המבוגרים בתהליך הלמידה, ותסייע להתאים את ההוראה לצרכיהם ולמאפייניהם הייחודיים.

היבט נוסף של החיים האקדמיים באוניברסיטת חיפה מנקודת מבט גילית, הוא סוגיית ההוראה וההנחיה לאחר יציאה לגמלאות. אף שאוניברסיטת חיפה יחסית צעירה, ומונה רק סביב 300 אנשי סגל בכיר שפרשו לגמלאות, פחות מ-10% מהם ממשיכים להיות פעילים במחקר, ופחות משליש ממשיכים בהנחיית סטודנטים לתארים מתקדמים. באשר להנחיה של סטודנטים לתארים מתקדמים: מתוך 300 אמריטוסים, 92 (30.6%) ממשיכים להנחות סטודנטים לתארים מתקדמים, לרוב דוקטורנטים, מתוכם 12% מנחים יותר מסטודנט אחד. ההתפלגות לפי פקולטות הינה: מדעי החברה – 37; מדעי הרוח – 26; רווחה ובריאות – 19; חינוך – 9; מדעים – 9; משפטים – 2.

אוניברסיטת חיפה גם מוקירה את ראשיה הזקנים, בחייהם ובמותם: למשל, טקס פסח תשפ"ג הוקדש לזכרו של פרופ' יהודה חיות ז"ל, נשיאה השמיני של האוניברסיטה. בנוסף, ישנן מגוון דוגמאות לגבי הערכתה של האוניברסיטה כלפי חבריה הגמלאים. כך, האוניברסיטה העניקה אות יקיר הכרמל לגב' מיכל ברנר בהוקרה על תרומתה למדינת ישראל כלוחמת נועזת בפלמ"ח וכאשת חינוך, ובפרט, על עשייתה הבלתי נלאית למען ילדים ותלמידים עם צרכים מיוחדים; הפקולטה למדעי הרווחה ובריאות ציינה את תרומתו של אמריטוס מבה"ס לעבודה סוציאלית, פרופ' דוד גוטמן, שבגיל 90 ממשיך לעבוד באופן סדיר בקמפוס.

בכל זאת, חשוב גם להשמיע ביקורת. נושא מרכזי שנחשפנו אליו בצוות ההיגוי הוא תחושותיהם המעורבות של גמלאי אוניברסיטת חיפה, כאשר לצד שביעות הרצון מהיכולת להמשיך לעסוק בפעילות אקדמית, עלו גם ביקורות. למשל, שיתפה אותנו אמריטה כי היא עדיין מנחה, גם כגמלאית, אך מכיוון שהיא אמריטה, היא לא יכולה להנחות את הסטודנטים לבד. כמו כן, בשל אי הקצאה של משרד למרצים גמלאים, היא נאלצת להיפגש עם מונחים בבתי קפה. לפי חברי צוות נוספים, ייתכן שהאוניברסיטה אינה מכבדת מספיק את הגמלאים: אין חדרים לפעילות ומפגש, אין סטטוס (מעמד סמלי) ועוד. אי לכך, שמחנו לראות את החלטת הנמ"ר (30.3.2023)

בדבר גיבוש מדיניות אחידה ורוחבית לעניין הקצאת שטחים בקמפוסים לטובת שימושם של גמלאי הסגל האקדמי הבכיר, כיום ובעתיד, בראיית תרומתם לקידום המחקר באוניברסיטה.

2. מחקר:

לצד הלימודים, באוניברסיטה מתקיים מחקר בינתחומי נרחב בתחומים הקשורים לגיל השלישי – בבית הספר למדעי הרווחה והבריאות, בבית הספר לטיפול באומנויות, בבית הספר לעבודה סוציאלית ובחוגים לפיזיותרפיה, לגרונטולוגיה, לריפוי בעיסוק, לסייעוד ועוד. המחקר בתחום הזקנה מתקיים בהיקף מצומצם יותר גם בפקולטות נוספות, למשל מחקריו של פרופ' גיל עצמון בביולוגיה ומחקרה של ד"ר עדי ספיר בפקולטה לחינוך.

נקודה נוספת, שכדאי להתייחס אליה ביחס למחקר האקדמי, היא שקהל היעד (מושאי המחקר) של מחקרים רבים באוניברסיטאות הם בני ובנות הדור הצעיר, לרוב סטודנטים וסטודנטיות בשנת הלימודים הראשונה שלהם, אשר משתתפים במחקרים כדי לקבל נקודות זכות. קהל יעד זה אינו מייצג אנשים מבוגרים וזקנים ותמונת המצב שמתקבלת הינה חלקית בלבד. לכן, מן הראוי להגביר את השתתפותם של סטודנטים מבוגרים וזקנים במחקר האקדמי, אולי באמצעות הענקת נקודות זכות או השתתפות בחינם באחד הקורסים, כשומעים חופשיים.

מעבר לכך, הקמפוס החיפאי שופע סדנאות אקדמיות וכנסים מדעיים ובינלאומיים בתחום הגרונטולוגיה הפתוחים לקהל הרחב. למשל, בתאריך 18.10.2022 התקיים כנס בינלאומי, בארגונה של ד"ר גליה השרוני, מהחוג ללימודי ישראל, שכותרתו "היסטוריה גרונטולוגית: הזדקנות וזיקנה מפרספקטיבה היסטורית ותרבותית". עוד נציין, שבתאריך 24.10.2022 התקיימה סדנא בינלאומית בנושא: "משפט, זיקנה, והצטלבותיות" במימון קרן מינרבה הגרמנית ומרכז מינרבה לחקר אוכלוסיות מודרות בזיקנה, בראשות פרופ' טובה בנד-וינטרשטיין. בסדנא השתתפו מומחים/ות וחוקרים/ות בינלאומיים מובילים מהעולם, ונדונו בה נושאים הקשורים לזכויות אדם של זקנים בהקשרים קונקרטיים (לדוגמא: הגירה, עוני, מוגבלות, ועוד). את הסדנא הובילו פרופ' ישראל איסי דורון, דיקן הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, וד"ר סיגל נעים.

בקמפוס החיפאי ישנן גם יוזמות אקדמיות לשיתוף ידע אקדמי לטובת הזדקנות מיטיבה. המרכז לחקר ולימוד הזקנה, מרכז מינרבה לאוכלוסיות מודרות בזקנה והחוג לגרונטולוגיה מפיקים ימי עיון ומספקים הרצאות רבות עם מרצים מובילים בתחום הזקנה. כך למשל, הרצאתו של פרופ' Jay Olshansky (החוג לבריאות הציבור, University of Illinois Chicago), שהוזמן ע"י הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, בשיתוף עם המרכז לחקר ולימוד הזקנה, והעניק ב-15.2.2023 הרצאה בנושא האפשרות להארכת החיים באופן קיצוני.

3. פעילויות תרבותיות וקהילתיות:

באוניברסיטה ישנם גורמי מקצוע ומשאב אנושי מיומן ועתיר ידע, כמו גם תשתיות פיזיות, המאפשרות לה להציע מגוון רחב של פעילויות העשויות להיות רלוונטיות עבור האוכלוסייה המבוגרת, כגון: כנסים, תערוכות, קונצרטים, הרצאות ופעילויות תרבות שונות הפתוחות לקהל הרחב. ואכן באוניברסיטה מוצעים קורסים

וסדנאות, וכן קורסים יישומיים התורמים לכל מבעי החיים של האדם הזקן בימינו, כמו מיומנויות בתחום האוריינות הדיגיטלית למשל, וקורסים פתוחים מקוונים. בלב הקמפוס – מוזיאון הכט, המציג אוסף אמנות ואוסף ארכיאולוגיה ייחודי ותערוכות מתחלפות, ומציע סיורים ופעילויות מגוונות המותאמות באופן ייעודי לקהלים שונים ולשכבות גיל שונות. כמו כן, פועל באוניברסיטה מרכז קליני בינתחומי המעניק ייעוץ פסיכולוגי, בדיקות שמיעה ועוד במחירים מוזלים. במרכז פועלים אנשי מקצוע וותיקים ומתמחים, וגם הוא עשוי להוות פלטפורמה לשיתוף פעולה טיפולי ומחקרי רחב יותר עם בני הגיל השלישי והרביעי.

למרות עושר התכנים האקדמיים והרצון לחשוף את הציבור הרחב לידע המחקרי, חוזרת ועולה סוגיית השיווק והפרסום – הזמנות להצטרף לאירועים, ללא תשלום, אינן מוצאות את דרכן לאוכלוסיות זקנות במטרופולין חיפה. כך, הפוטנציאל הקיים להשתלבותה של האוכלוסייה המבוגרת במגוון רחב של פעילויות תרבותיות וקהילתיות שמציעה האוניברסיטה – קונצרטים, הרצאות, תערוכות, סדנאות, הצגות, סרטים וקורסים שונים – גם הוא אינו מגיע לכלל מימוש.

4. פעילות חברתית לטובת קהילות זקנות בחיפה:

לאוניברסיטה רשת ענפה של קשרי קהילה, המאפשרת לה להגשים את תפקידה הנוסף – מעורבות ואחריות חברתית. כקמפוס המקדם פלורליזם ומגוון, הכלה וסובלנות, אוניברסיטת חיפה מהווה מעבדה חיה לבחינת הזדמנויות ואסטרטגיות פעולה בתחום המאבק בגילנות, וכר פורה ליצירת שינוי עמדות ולשינוי חברתי ממשי. כמוסד ציבורי ותיק ומרכזי בפריפריה הצפונית, לאוניברסיטה מערכת קשרים ושיתופי פעולה מגוונים עם עמותות שונות, עם גורמי ממשל, עם מועצות ועם רשויות מקומיות באזור הצפון, ובראשם עיריית חיפה. כך לדוגמה, שיתוף פעולה מעוגן בחוזה עבודה עם "בית האבות הספרדי", ושיתוף פעולה מחקרי עם בית החולים השיקומי "שהם".

בנוסף, ישנן לא מעט יוזמות באוניברסיטה שפועלות עם אנשים זקנים. למשל, המרכז לחדשנות ויוזמות, HIL, נמצא בקשר עם מרכז יזמות 60, שפועל תחת עיריית חיפה. אחד ממשתתפי הפעילות הוא ד"ר רפי אפלר חיטאב, המפתח את "מדד הידידותיות לגיל המבוגר בעבודה", ופועל לצמצום אי השוויון בשוק התעסוקה. יוזמה נוספת היא ארכיון הסיפור העממי (אסע"י), שמטרתה תיעוד ושימור של סיפורים עממיים של העדות השונות, והיא מסתייעת בעזרתו של צוות מתנדבים-גימלאים, שעובדים על בסיס שבועי קבוע. בנוסף, בחוג לסיעוד קיימת כבר מספר שנים תכנית התנדבות בתוכנית הזהב של רמב"ם לליווי זקנים בודדים בעת אשפוז, שבה השתתפו עד כה עשרות סטודנטים. כמו כן, לאחרונה, סטודנטים משתלבים בפעילות עמותת מטב, "חברים לעת זיקנה", והם מבקרים זקנים עם הכלב שלהם או מסייעים לזקנים שמתקשים לטפל בחיית המחמד שלהם.

יחד עם זאת, ברור לנו שאלו הם קשרים נקודתיים, שיש מקום לתכלול ולהרחיב במסגרת מיזם AFU. בהקשר זה, גם ראוי לציין, כי למרות מעורבותה של אוניברסיטת חיפה בקהילה המקומית, לא נעשתה אף פעילות יוזמה מטעם אגודת הסטודנטים לטובת א.נשים בגיל זקנה בשנת הלימודים היוצאת. אף על פי כן, אגודת הסטודנטים הביעה עניין רב במיזם AFU בקמפוס ורצון לשיתוף פעולה, לתרום ולהיתרם.

לסיכום, קמפוס אוניברסיטת חיפה מהווה קרקע פורייה עבור לומדים פוטנציאליים ומבקרים זקנים, הוא מקדם מחקר בנושאי הזדקנות וזקנה מיטבית ושואף לקדם סוגיות של צמצום אי השוויון החברתי, התרבותי והכלכלי גם במהלך הזקנה. אולם, נראה כי נדרש מחקר אקדמי מעמיק כדי לסמן את חוזקותיה, נקודות התורפה והחסמים של האוניברסיטה ביחסה למשתתפים זקנים. בשונה מטקטיקה של הענקת הרצאה נקודתית, קורס שפתוח לשומעים חופשיים או פעילות חברתית עם קהילה מוגדרת, יוזמה רב-פקולטטית, משולבת מחקר ובניית תוכנית יישום, תספק תכלול ותאפשר שינוי תרבותי ארגוני כולל ולא נקודתי.

ג. פעילות AFU באוניברסיטת חיפה

בשנת 2012, אוניברסיטת העיר דבלין שבאירלנד (Dublin City University) החלה את המיזם "אוניברסיטה ידידותית לגיל" (Age Friendly University, AFU), כדי לאפשר לאנשים זקנים להשתתף בכל פעילויות הליבה של האוניברסיטה (לימודים, מחקר, פעילויות חברתיות ועוד), להפגיש בין לומדים צעירים וזקנים, לספק הזדמנויות ללמידה לאורך כל החיים, להסיר חסמי נגישות ולהתרחק מסגירות על רקע גיל וגילנות בקמפוס. לשם כך, צוות מפתחי ה-AFU ניסח עשרה עקרונות מנחים (נספח 3), המתבססים על שישה עמודי תווך: הוראה ולמידה; מחקר וחדשנות; למידה לאורך החיים; למידה בין-דורית; פיתוח קריירה ויוזמות ומעורבות אזרחית. עקרונות אלה מעניקים למוסד האקדמי מסגרת מנחה לבניית תוכניות ידידותיות לגיל וכלים לבחינת פערים והזדמנות לצמיחה. צעד נוסף להפצת רעיונות ה-AFU היה לייסד רשת גלובלית של מוסדות אקדמיים שפועלים לפי עשרת העקרונות (DCU, 2021).

בשנת 2016 הצטרפו לרשת AFU הגלובלית גם ה-GSA (The Gerontological Society of America) ו-AGHE (Academy for Gerontology in Higher Education), ונכון לשנת 2023, חברים ברשת זו יותר מ-90 מוסדות אקדמיים מארצות הברית, אירופה, אסיה ועוד, אשר חולקים בידע הנצבר ומשתפים פעולה.

אוניברסיטת חיפה גאה להיות האוניברסיטה הראשונה בישראל המשיקה את המיזם, והשאיפה היא שהיא תתקבל כחברה ברשת הגלובלית של AFU. AFU-Haifa יצא לדרך ביוזמתו ובהובלתו של המרכז לחקר ולימוד הזקנה, בראשות פרופ' אנה זיסברג, ובתמיכת הנהלת האוניברסיטה ודיקן הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות. בשלב הראשון, כדי לקדם את הפרויקט, נבנה צוות היגוי של בעלי עניין ביוזמה: סטודנטים, חברי וחברות סגל ואמריטוסים, מפקולטות שונות וגמלאים. צוות זה נפגש לראשונה בחודש יולי 2022 (נספח 4), ולאחר מכן נוצרו צוותים ייעודיים, אשר פעלו השנה כדי לבסס תשתית ראשונית (ברמה הרעיונית וברמת הנתונים) לקראת הצעת תוכניות פעולה מוגדרות (נספח 5).

לדוגמה, צוות רישום ומנהלה אסף מידע בנושא רישום הסטודנטים ושומעים חופשיים, בני 60+, וכן מידע אודות אמריטוסים בקמפוס החיפאי. משרדי האוניברסיטה השונים ביחידות, באגפים ובפקולטות שיתפו פעולה ותרמו למיזם מידע חשוב. בין היתר, המזכירה האקדמית, ד"ר ורדית גרבר, האחראית על הטיפול בהיבטים המנהליים של ביצוע המדיניות האקדמית של האוניברסיטה, סייעה בהפצת הסקר של AFU ברחבי הקמפוס; פרופ' שי צפריר, דיקן ההוראה, סייע בקבלת מידע לגבי קבלות והרשמות של סטודנטים מבוגרים

וקורסים פתוחים להרשמה לשומעים חופשיים/מס' שומעים חופשים שהשתתפו בשנה אחרונה; אסתי לוי, ראש מדור תקשוב- מודל, העבירה מידע על קורסים מתוקשבים, שמתאימים ללמידה מרחוק לסטודנטים מבוגרים ועוד.

במקביל, צוות פרסום ושיווק עבד בשיתוף פעולה עם אילן יבלברג, דובר האוניברסיטה, על מנת להנכיח את מיזם AFU ולהתניע את השיח לגבי המגוון הגילי, בקרב חברי הסגלים ומחוץ לאוניברסיטה. במסגרת פעילות הצוות, פורסמו ב"שבוע שהיה" שתי ידיעות ועוד שני פרסומים של קריאה להשתתף בסקר של AFU. זאת ועוד, פורסמה בכתב העת "דורות" כתבה על המיזם (יולי, 2022), ופרופ' אנה זיסברג התראיינה לגבי המיזם והשפעתו על הקיימות החברתית, במסגרת התוכנית "60 החדש" ב"כאן תרבות" (25.8.2022).

לצד פעילויות אלו, צוות ההיגוי שם את הדגש על בניית שיתופי פעולה ראשוניים, עם עמותות ומוסדות פורמאליים, מחוץ לקמפוס: עבור מיל"ב, מתנ"סים בחיפה ועמותת מג"ל (גמלאי מערכת החינוך) ניתנו מספר הרצאות בהתנדבות מחברות בצוות ההיגוי, כבסיס ראשוני להעברת הידע האקדמי אל מחוץ לקמפוס ובפרט לקהלים של אנשים זקנים (נספח 6). יתרה מזאת, התקבלו הסכמה ועניין לשיתוף פעולה עם הגב' חייריה עלו חמרה, מנהלת המחלקה לאזרחים ותיקים בעיריית חיפה.

כמיזם אקדמי, שמבקש לקדם שינוי חיובי בחברת הקמפוס ומחוצה לה, פעילות צוות ההיגוי מתבססת על ממצאים ונתונים שנאספו באוניברסיטאות שונות בעולם. קריאת הספרות האקדמית מלמדת, כי כדי לתת מענה לצורך הקיים בקרב אנשים זקנים, ולממש את הפוטנציאל החברתי של האוניברסיטאות, יש לפעול "מלמטה כלפי מעלה", קרי, כדאי לחקור בעזרת סקר את הפעילויות המתקיימות באוניברסיטה ולבדוק אם הן מהדהדות את עשרת העקרונות (Clark and Leedahl, 2019). כך, התארגנות AFU-H התחילה את השינוי בעזרת בדיקה יסודית של המצב הקיים, זיהוי גורמים מעודדים ומעכבים בתוך ומחוץ לאוניברסיטה, וזאת על-מנת להבטיח הצלחה בביצוע שינויים, בהתוויה ובהחלה של מדיניות ובהטמעת שינוי תרבותי.

לאור זאת, צוות המחקר עורך מחקר כמותי, לצד מחקר איכותני שיצא לדרך בקרוב. צוות המחקר סיים לאסוף נתוני מחקר הערכה כמותי מקיף אודות "אקלים ידידותי לגיל" בקמפוס של אוניברסיטת חיפה. הסקר פנה למגוון גילי רחב של בעלי עניין שהאוניברסיטה משרתת: סטודנטים, סגל מנהלי וסגל אקדמי, והוא התבסס על כלי מתודולוגי שפותח בארצות הברית, ע"י סילברסטיין ושותפים (Silverstein et al., 2022), תוך התאמת כלי המחקר לתרבות, לחברה, לשפה ולמבנה המוסדי-מקומי. תפקיד הכלי הוא לאפיין את מידת הכלת גיל (age inclusivity) בסביבות של ההשכלה הגבוהה. השלב השני של המחקר הכמותי, שיתרחש עם תחילת שנת הלימודים החדשה, יכלול סקר קצר שאותו ימלאו כ-15 בעלי תפקידי מפתח באוניברסיטה, והוא יעסוק בשאלות לגבי קיומם של שירותים ואמצעים עבור סטודנטים זקנים בקמפוס.

במקביל למחקר הכמותי, צוות המחקר יתחיל לבצע מחקר איכותני, שמטרתו היא זיהוי מורכבויות, דילמות ואלמנטים שמאפשרים או מונעים גישה לאוניברסיטה (Cannon et al., 2021), ומיפוי וחיבה על חסמים מגוונים שמעכבים או מונעים השתתפות של בני גיל זקנה במוסדות אקדמיים (Filinson & Raimondo, 2019; Hansen et al., 2019; Vrkljan et al., 2019). המאפיינים האינדוקטיביים של המחקר האיכותני

מאפשרים הקשבה לקולות מגוונים, שיתכן ולא כולם בהכרח מתכתבים עם תיאוריות גרונטולוגיות ותפיסות עולם גרונטולוגיות.

המחקר האיכותני, אשר זכה במימון בסך 40,000 ₪ במסגרת קול קורא להתנעת פרויקטים בעלי אימפקט בתחומי הקיימות – שפרסם מערך החדשנות והקיימות בראשותו של פרופ' עפר ארזי – יכלול איסוף ממצאים בתוך הקמפוס, ובשלב הבא, לאחר גיוס משאבים נוספים, גם מחוצה לו. בשלב הראשון יתבצע מחקר פנים-קמפוס: מטרת החלק שיתמקד ב'פנים' היא ללמוד מה ניתן לשפר במה שכבר מתקיים, ומה עוד נחוץ, תוך התמקדות במפגש הבין-דורי, שמתקיים בקורסים הפתוחים לשומעים חופשיים. במסגרת מחקר זה יתבצעו ראיונות עם כ-35-50 מרואיינים, הכוללים שומעים חופשיים שהם גמלאים, סטודנטים מן המניין ומרצים בקורסים הפתוחים בפני שומעים חופשיים. באשר לאיסוף הממצאים שמחוץ לקמפוס, נציין שיתקיימו בשלב הבא וכפוף לתקציבים, קבוצות מיקוד בשלושה מוקדים שונים בקהילה החיפאית, בשפה העברית והערבית.

תוצאות המחקרים של צוות המחקר יהוו תשתית עתידית לבניית תוכניות לימוד עבור לומדים זקנים, המלצות לקביעת מדיניות ופעילויות חברתיות-תרבותיות בתוך הקמפוס ומחוצה לו. ההערכה תעזור גם לבחינת הטמעת העקרונות של "אוניברסיטה ידידותית לגיל" במדיניות האסטרטגית של האוניברסיטה, ולהערכה של שיתופי הפעולה עם הקהילה ולמידה בין-דורית. המחקר המקיף יעזור למפות את מגוון התוכניות שכבר קיימות בקמפוס וניתנות ליישום ביותר מאשר חוג בודד, וגם לפתח פעילויות נוספות, הכל מתוך הבנה מה נדרש, מה יתקבל בברכה על ידי סטודנטים, סגל ואנשים זקנים כאחד. בשלב הבא, ישולבו תובנות צוות המחקר עם תכניות יישומיות שפורסמו במסגרת ארגון ה-AFU העולמי, כדי לעלות שלב ולהציג תכנית סדורה לביצוע בפני הנהלת האוניברסיטה.

ד. תובנות ראשונות מניתוח נתוני הסקר

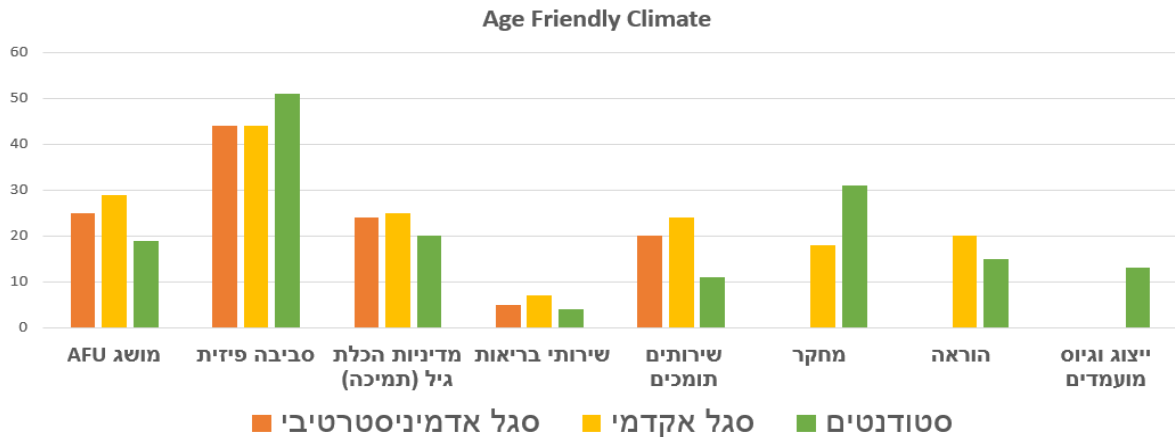
לצורך הבנת המצב הקיים באוניברסיטה מבחינת רמת הידידותיות לגיל: מדיניות, מבנים, שירותים ארגוניים, וכן יחס כללי כלפי הפיכת הקמפוס לידידותי לגיל, נערך סקר בקרב הסגל האדמיניסטרטיבי, סגל ההוראה והסטודנטים. הסקר מבוסס על שאלון (Age-Friendly Inventory and Campus Climate Survey (ICCS) (Silverstein et al., 2022). הכלי המקורי כולל 129 פריטים, שמחולקים ל-10 תתי-סולמות (נספח 7), בשלוש גרסאות שמיועדות לשלוש אוכלוסיות יעד שונות (סגל מנהלי, סגל אקדמי וסטודנטים). הכלי תורגם, הותאם מבחינה טכנית ותרבותית ועבר תיקוף תוכן בעזרת קבוצה של חמישה מומחי תוכן. במטרה להגיע לכמה שיותר משתתפים. הסקר הופץ מספר פעמים בעזרת הנהלת האוניברסיטה, ופורסם במגוון פלטפורמות נגישות לקהלי היעד.

סה"כ בין תחילת פברואר לתחילת אפריל 2023 נכנסו לקישור לסקר 1,992 איש, ומתוכם, 1,512 בחרו להשתתף בפועל. המדגם ייצג בצורה נאותה את כל הפקולטות ורוב יחידות האוניברסיטה. טבלה מס' 1 מסכמת את הנתונים הדמוגרפיים של המשתתפים בסקר, משלוש הקבוצות.

טבלה מס' 1: נתונים דמוגרפים של המשתתפים בסקר

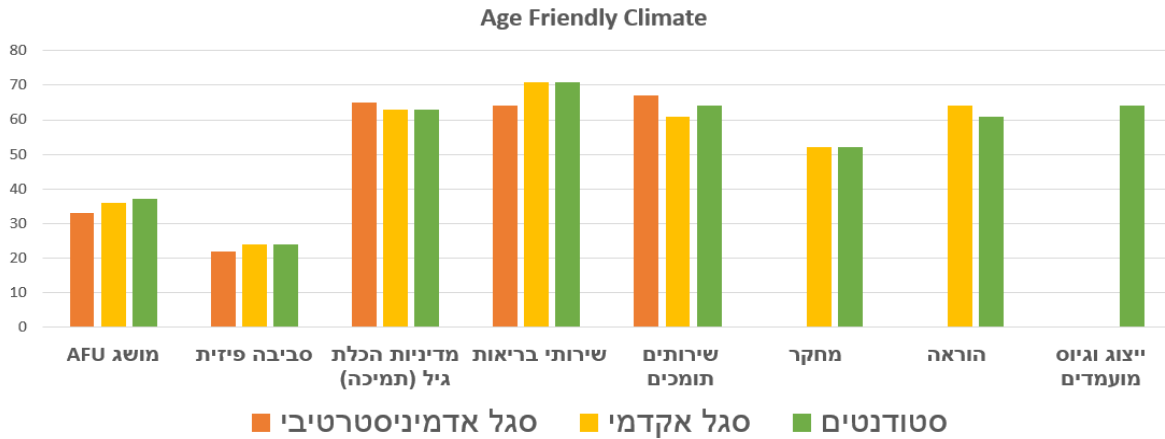
צוות אקדמי (N=387)	צוות אדמיניסטרטיבי (N=183)	סטודנטים (942)=N	
56.3±11.5	51.8±11	34.17±13	גיל, (שנים), [ממוצע±סטיית תקן]
18 (22.5)	24 (11.8)	25 (2.8)	גיל, N [% מעל 65]
77 (65.3)	189 (74)	716 (80.8)	מגדר (נשים), N [%]
99 (88.4)	229 (94.5)	843 (95.1)	עובדים/לומדים כעת באוניברסיטה N (%)
15.8±10.9	18.3±11.5	-	ותק (שנים), [ממוצע±סטיית תקן]
-	68 (26.9)	404 (45.7)	השכלה
3 (2.5)	87 (34.4)	244 (27.6)	תיכון
17 (14.4)	51 (20.2)	215 (24.3)	בעלי BA
98 (83.1)	16 (6.3)	21 (2.4)	בעלי MA
99 (88.4)	134 (53.8)	325 (36.7)	בעלי PhD
30 (26.1)	-	68 (7.7)	עובדים/מתנדבים עם זקנים
			מחקר בתחום זקנה

תרשים מס' 1 : מודעות לנהוג בקמפוס: מעמד המוסד כאוניברסיטה ידידותית לגילים מבוגרים במגוון תחומים (%) משיבים באופן חיובי

ממצאי הסקר המרכזיים מצביעים על כך שבקרב כל המשיבים קיימת מודעות נמוכה לגבי מידת ההתאמה של הקמפוס לאנשים זקנים (ראה תרשים מס' 1). חוסר המודעות בלט במיוחד בתחומים של שירותי עזרה ידידותיים לגיל (לעובדים ולסטודנטים), כגון משאבי בריאות וטיפול, ושירותי תמיכה טכנולוגית לעובדים וסטודנטים בגיל 60 ומעלה. חוסר המודעות לגבי תחומי התמיכה והשירות היה גבוה ביותר בקרב סטודנטים, כאשר הסגל האדמיניסטרטיבי דיווח על מודעות גבוהה יותר. מעל ל-50% מהסגל והסטודנטים אינם מודעים לקיום פרקטיקות ידידותיות גיל בתחומי המחקר והוראה/הנחיה (ראה תרשים מס' 2).

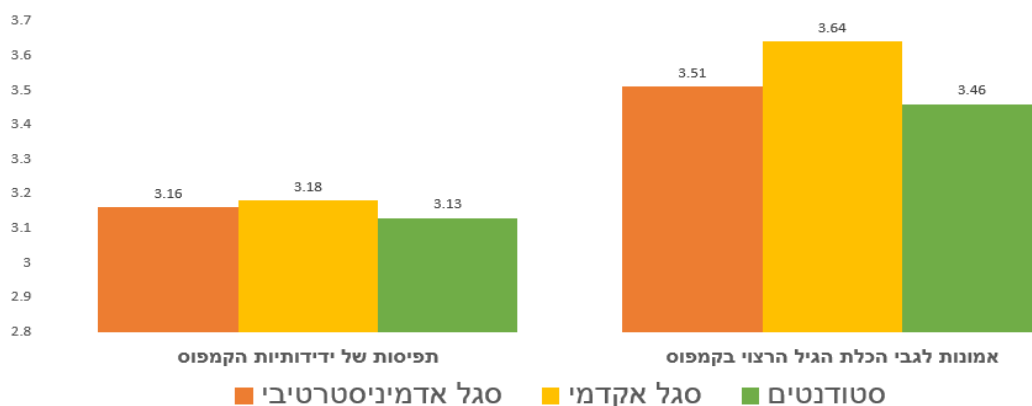
תרשים מס' 2 : מידת היעדר המודעות לנהוג בקמפוס: מעמד המוסד כאוניברסיטה ידידותית לגילים מבוגרים במגוון תחומים (% משיבים "לא יודע")

התחום שזכה לציון הגבוה ביותר בקרב שלוש קבוצות המשיבים הוא ההתאמה הפיזית של הקמפוס לאנשים זקנים: 44% בקרב עובדי האוניברסיטה, ו-50% בקרב הסטודנטים. בתחום זה המשיבים גם הביעו הכי פחות חוסר מודעות לנושא. התחום שזכה לציון הנמוך ביותר היה שירותים בריאותיים, או מקדמי בריאות, לאנשים זקנים, עם הסכמה גבוהה מאוד של שלושת הקהלים, לגבי היעדר שירות זה. המודעות למושג AFU והתחייבות הקמפוס להכליל את כל הגילים היו מוכרים בקרב כ-30% העובדים ופחות מ-20% מהסטודנטים. בצורה דומה התפלגו התשובות בהקשר של שירותים ותמיכה לקהל הזקן (כשלושים אחוז בקרב העובדים ופחות מ-20% בקרב סטודנטים). תחום ההוראה, שנבדק רק בקרב סטודנטים וסגל אקדמי, זכה לפידבק חיובי כגורם מכליל סוגיות גיל רק בקרב 20% מהסגל ו-15% מהסטודנטים. מעניין שפרקטיקות שקשורות למחקר בתחום זקנה, שהן ידידותיות לגיל, קיבלו התייחסות חיובית יותר בקרב סטודנטים מאשר בקרב הסגל האקדמי.

בנוסף למודעות של המשתתפים למצב הקיים, באשר לאספקטים אובייקטיביים של מידת הידידותיות לגיל בקמפוס, התבקשו המשתתפים לדרג את עמדתם לגבי האווירה של ידידותיות כוללת לגיל בקמפוס. כך, למשל, התבקשו המשיבים לדרג את מידת ההסכמה עם היגדים כגון: "מבוגרים מרגישים רצויים במקום", "הסגל המנהלי/אקדמי, בגיל מבוגר, זוכים להערכה מצד הסטודנטים". כמו כן, הסקר כלל את בדיקת רמת האמון ביתרונות ההכלה הגילית בהשכלה הגבוהה, כפי שהתגלם בהיגדים, כגון "לדעתי יש תועלת במספר רב יותר של מרצים בגיל מבוגר בקמפוס". כל המשתתפים נטו להביע עמדות עם נטייה חיובית יותר, כאשר בקרב שלוש הקבוצות ממוצע האמונה בצורך של הקמפוס להיות מותאם לכל גיל היה משמעותית גבוה יותר (ראה תרשים מס' 3), עם בולטות גבוהה יותר של הסגל האקדמי. יחד עם זאת, חשוב לציין שההתפלגות של שני המדדים להערכת עמדות הייתה התפלגות נורמלית בכל הקבוצות.

תרשים מס' 3 : תפיסות של ידידותיות הקמפוס לגיל המבוגר ואמונות אישיות לגבי הכלה גילית רצויה בקמפוס

כאשר נבחנו קשרים בין כל המדדים (תתי הסולמות של הכלי המחקרי), נמצא כי העמדות כלפי מידת הידידותיות של הקמפוס קשורות לכל תתי הסולמות הבודקים את המודעות למידת הידידותיות של הקמפוס. לעומת זאת, מידת האמונה בצורך לקדם קמפוס ידידותי לגיל נמצאה קשורה בקשר חלש ורק עם חלק קטן מהמדדים הבוחנים מודעות לקמפוס ידידותי לגיל. יתרה מזאת, הקשר בין העמדה כלפי מצב הקמפוס לאמונה שהקמפוס צריך להיות מכיל יותר נמצא בקורלציה חיובית בקרב משיבים מהסגל האדמיניסטרטיבי, אך לא בקורלציה בקרב סטודנטים, וביחס הפוך (קורלציה שלילית) בקרב הסגל האקדמי. הדבר מצביע על הבדלים בדרך תפיסת המושגים בשלוש הקבוצות שנבדקו, ומצריך בירור נוסף של הנושא.

ה. המשך פעילות AFU-H בשנת הלימודים הקרובה

בשנת הלימודים הקרובה יתמקד צוות המחקר בארבע מטרות מרכזיות:

1. **הגדלת כמות המשתתפים הזקנים בפעילות הקמפוס:** הרצון הוא להגדיל בכ-200 איש את מספר המשתתפים הזקנים בקמפוס החיפאי: כשומעים חופשיים בקורסים, כקהל המשתתף בכנסים, כסובייקטים במחקר וכמי שיכולים להנות מכל פעילות ליבה שהקמפוס יוזם ומאפשר השתתפות של הקהל הרחב בה. למשל, צוות המחקר יפנה לקהילות מחוץ לקמפוס ויציע סדרות והרצאות בודדות במועדוני זקנים ברחבי חיפה. באופן זה ניתן יהיה להציע "טעימות אקדמיות" – ידע אקדמי שיעורר את התשוקה להעמקת הידע, אירועים אקדמיים כגון כנסים שפתוחים לקהל הרחב, סדנאות, אירועי תרבות ועוד. בנוסף, המשך שיתוף הפעולה עם עיריית חיפה יאפשר להעביר מידע אל הציבור החיפאי. זאת ועוד, צוות המחקר יעודד פתיחת קורסים נוספים לשומעים חופשיים, שהם מעבר לתחום מדעי הרוח.

פעילויות אלו מתכתבות עם עקרונות ה-AFU – העקרון הראשון, שהוא לעודד השתתפות של אנשים זקנים בפעילויות הליבה של האוניברסיטה, כולל בתחום הלימודי והמחקרי; העקרון השני, שעניינו לקדם התפתחות אישית ומקצועית ולתמוך במי שרוצה לפתח קריירה שניה; העיקרון השמיני שמבקש לשפר את הגישה של אנשים זקנים לתוכניות הבריאות והשלמות של האוניברסיטה, לאומנות ולפעילות התרבותית

והעיקרון העשירי שעוסק בהבטחת תקשורת קבועה עם ארגונים שפועלים לטובת אינטרסים של אנשים זקנים.

2. **צמצום הגילנות – עידוד לפתיחות גילית ומניעת גילנות**: אחד האמצעים הטכנולוגיים שנשמח להציע, ליישום מטרה זו, הוא פיתוח 'לומדה נגד גילנות' עבור סטודנטים חדשים. בשלב זה, יפותח תוכן הלומדה: או שיעשה שימוש בלומדה קיימת מחו"ל תוך התאמה תרבותית או שייבנה כלי ותיבחן יעילותו. בשלב הבא תפותח התוכנה במישור הטכני.

3. **הנגשת הקמפוס למשתמשים זקנים**: צוות המחקר ייקח חלק פעיל בהנגשת הקמפוס למשתמשים זקנים. בהמשך להצהרה של הנהלת האוניברסיטה בדבר הקצאת שטחים לגמלאי האוניברסיטה, יבקש הצוות להבין את צרכי המשתמשים הזקנים בשטחים העתידיים, ויהווה חוליה מקשרת בין הגמלאים לבין מעצבי התוכניות. מעבר לכך, ממליץ צוות המחקר על שמירת מספר חניות, ואף יצירת חניות נוספות עבור אנשים זקנים בקמפוס, במיוחד למי ששילם את אגרת השומע החופשי. כמו כן, הצוות יעבוד ביחד עם התמיכה הטכנית כדי להנגיש את הפלטפורמה הטכנולוגית של הקורסים המתוקשבים, למי שמוצא קושי בשימוש במחשב ויגייס מומחים להוראה רב-תרבותית בקמפוס, כדי שיעניקו הכשרה לאנשי סגל שמעוניינים בשילוב בין-דורי בקורסים המתוקשבים שבאחריותם.

סעיף זה מגשים את העקרון השלישי, להכיר בטווח הצרכים הלימודיים של אנשים בזקנה; העיקרון הרביעי: לעודד למידה בין-דורית ושיתוף בניסיון בקרב תלמידים מגילים שונים; העיקרון החמישי: להרחיב את הגישה להזדמנויות למידה באינטרנט, כדי לאפשר עוד דרכי השתתפות של אנשים זקנים והעיקרון התשיעי: ליצור פעילות משותפת עם קהילת הגמלאים של האוניברסיטה.

4. **קבלה לרשת ה-AFU הגלובלית**: בהתאם לשלבי העבודה של AFU (נספח 8), ייכתב דו"ח מסכם פעילות שנתית, ויוצג בפני רקטור האוניברסיטה לשם תמיכתו, תוצע תוכנית רב-שנתית לפיתוח אוניברסיטת חיפה כאוניברסיטה ידידותית לגיל ותוגש מועמדות לקבלה לרשת ה-AFU הבינלאומית. סעיף זה מהדהד את העיקרון השביעי של AFU: לוודא כי אג'נדת המחקר של האוניברסיטה מודעת לצרכי אנשים בזקנה, ולקדם שיח ציבורי לגבי הדרכים שבהן ההשכלה הגבוהה יכולה לספק מענה טוב יותר לצרכים ורצונות של אנשים בזקנה.

חשוב לציין, כי במהלך העבודה על הפרויקט בשנה האחרונה, נוצרו קשרי עבודה עם שתי אוני' שמקדמות את נושא ה-AFU. הראשונה, אוניברסיטת בוסטון (חברה ברשת ה-AFU הגלובלית מזה כמה שנים), היא זו שפיתחה את הסקר, ואף סייעה בתהליך התאמתו לקמפוס החיפאי. זאת ועוד, היא ייעצה לצוות המחקר והפיתוח החיפאי בנושא ניתוח הממצאים, ומתקיים עמה שיח על ניתוח השוואתי של הממצאים העולים במחקרנו ובמחקרים של אוניברסיטאות אחרות בעולם. אוניברסיטה נוספת שיש עימה שיתוף פעולה היא אוניברסיטת סינסינטי, שנמצאת בשלב ההתארגנות וכניסה לארגון ה-AFU. לאחרונה, נערכה פגישה ראשונית בין האחראים על הפרויקט בשני הצדדים, וסוכם על עבודה משותפת עתידית על קידום המיזם, מחקר אקדמי וכתובה.

המטרות העתידיות יותר של AFU-Haifa, שהן בבדיקת היתכנות ובחינת מידת העניין של הציבור הרחב, כוללות, בין היתר: חלוקת תעודות הערכה שנתיות ופרסים לסטודנטים זקנים מצטיינים; הצעת תכנית פר"ח שמשלבת בין סטודנט צעיר וסטודנט זקן; הקמת אוניברסיטה עממית בקמפוס החיפאי, אשר במסגרתה מוקדש יום לכארבע הרצאות מולטי דיסציפלינריות ועוד.

1. סיכום

פרויקט ה-AFU אינו מכוון רק למחקר אקדמי, אלא שהמחקר האקדמי הכלול בו מהווה מצע אמפירי לבניית תוכניות יישומיות. יתרה מזאת, AFU אינו מוגבל לחוג או לפקולטה מוגדרת בקמפוס, אלא שהוא פרויקט שבא ליצור שינוי תרבותי-ארגוני כולל ומתקיים חברתית בתוך הקמפוס ומחוצה לו. כל זאת ועוד נעשה כדי לשפר את שלמותן של אוכלוסיות זקנות.

כדי להמשיך ביצירת המציאות החדשה, ישנו צורך משמעותי בתקצוב פרויקטורית שתמשיך לרכז את הפעילות, תשמור על קשר עם הקהילה, תיזום מפגשים של צוות ההיגוי ועוד. בשנת תשפ"ג התקבלו 20 אלף ₪ מפרופ' עופר ארזי מהיחידה לחדשנות, 10,000 ₪ מפרופ' איסי דורון, דיקן הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות ו-10,000 ₪ מרשות המחקר. לצד זאת, הוגשה בקשה לתקציב מחקר ופעילות מקרן דליה ואלי הורוביץ. עבור שנת תשפ"ד, נזדקק לרוח גבית כלכלית וזאת כדי להמשיך ולהעסיק פרויקטורית למיזם, אשר מרכזת את כל הפעילויות, נמצאת בקשר עם גורמי חוץ ופנים בקמפוס, יוצרת שיתופי פעולה חדשים, לוקחת חלק פעיל בעיצוב המחקרים ועוד. לצורך כך, מבוקש תקציב של 60,000 ₪ לפרויקטורית עבור עבודתה במהלך השנה. מעבר לכך, נזדקק לקבל עזרה מהתמיכה הטכנית לשם הנגשת השימוש בקורסים המתוקשבים.

בברכה, צוות ההיגוי (לפי סדר הא' ב')

ד"ר מיכל אלבוים גביזון, החוג לפיזיותרפיה, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
ד"ר יעל הוכמן, החוג לגרונטולוגיה, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
ד"ר אורית הירש-מציאולס, החוג ללימודים רב-תחומיים, הפקולטה למדעי הרוח
פרופ' אלן הרטמן, החוג למערכות מידע, הפקולטה למדעי החברה
ד"ר גליה השרוני, החוג ללימודי ישראל, הפקולטה למדעי הרוח
ד"ר צפי זבה-אלרון, החוג לספרות עברית והשוואתית, הפקולטה למדעי הרוח
פרופ' אנה זיסברג, החוג לסיעוד, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות והמרכז לחקר ולימוד הזיקנה
פרופ' אנה זמנסקי, החוג למערכות מידע, הפקולטה למדעי החברה
פרופ' רות כץ, החוג לשירותי אנוש, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
פרופ' תמר כתריאל, החוג לתקשורת, הפקולטה למדעי החברה והפקולטה לחינוך
פרופ' יואב לביא, בית הספר לעבודה סוציאלית, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
ד"ר פאינה מילמן-סיון, הפקולטה למשפטים
פרופ' דן מלקינסון, החוג לגיאוגרפיה ומדעי הסביבה, הפקולטה למדעי החברה
ד"ר עדי ספיר, הפקולטה לחינוך
פרופ' גיל עצמון, החוג לביולוגיה של האדם, הפקולטה למדעי הטבע
ד"ר סיגל פרל נעים, המרכז לחקר ולימוד הזיקנה
ד"ר גילי קוגלר, החוג למקרא, הפקולטה למדעי הרוח
ד"ר חיה קורן, בי"ס לעבודה סוציאלית, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות
מר עמוס רוגוזינסקי (ז"ל), החוג לסיעוד, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (29.9.2022). הודעה לתקשורת: יום האזרח הוותיק הבין-לאומי 2022: מבחר נתונים על אזרחי ישראל הוותיקים בני 65 ומעלה.

<https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2022>

כץ, ר' (2023). משפחה, לימודים, עבודה ופרישה – ציוני דרך. בתוך פישמן, ד', אלבו-לוביש, פ', אפל, ת', בר-אפרת, ל', הרץ לזרוביץ, ר', כץ, ר', הגואל, ל', סובל, מ', אור, ל' ומ'. קירזנר-אפלבוים. המשכיות ושינוי: גמלאיות שלא פרשו. מכון מופ"ת.

Anderson, S., Fast, J., Keating, N., Eales, J., Chivers, S., & Barnet, D. (2017). Translating knowledge: Promoting health through intergenerational community arts programming. *Health Promotion Practice, 18*(1), 15–25. doi:10.1177/1524839915625037

Cannon, M., Kerwood, R., Ramon, M., Rowley, S. J. & Rubio, H. (2021). Laying the groundwork for an Age-Friendly University: A multi-method case study. *Gerontology & Geriatrics Education*. DOI: 10.1080/02701960.2021.1974016

Clark, P.G. & Leedah, S.N. (2019) Becoming and being an Age-Friendly University (AFU): Strategic considerations and practical implications. *Gerontology & Geriatrics Education, 40*(2), 166-178, DOI: 10.1080/02701960.2019.1579714

DCU (2021, May). *Welcome to the Age-Friendly University (AFU) initiative at DCU*.

<https://www.dcu.ie/agefriendly/welcome>

Filinson, R. & Raimondo, M. (2019). Promoting age-friendliness: One college's "town and gown" approach to fostering community-based and campus-wide initiatives for inclusiveness. *Gerontology & Geriatrics Education, 40*(3), 307-321, DOI: 10.1080/02701960.2019.1579715

Finkelstein, R. (2018, March). *Work and enterprise*. Keynote address presented at the Age-Friendly Universities Conference, Croke Park, Dublin.

Hansen, R. J., Talmage, C. A., Thaxton, S. P., & Knopf, R. C. (2019). Barriers to Age-Friendly Universities (AFU): Lessons from Osher Lifelong Learning Institute demographics and perceptions. *Gerontology & Geriatrics Education, 40*(2), 221–243. doi:10.1080/02701960.2019.1572003

Montepare, J. M. (2019) Introduction to the Special Issue-Age-Friendly Universities (AFU): Principles, practices, and opportunities, *Gerontology & Geriatrics Education, 40*(2), 139-141, DOI: 10.1080/02701960.2019.1591848

- O'Kelly, C. (2015). *Age-Friendly University annual report*.
https://www.dcu.ie/sites/default/files/agefriendly/afu_annual_report_complete.pdf
- Sabir, M., Wethington, E., Breckman, R., Meador, R., Reid, M. C., & Pillemer, K. (2009). A community-based participatory critique of social isolation intervention research for community-dwelling older adults. *Journal of Applied Gerontology*, 28(2), 218–234. doi:10.1177/0733464808326004
- Silverstein, N. M., Hendricksen, M., Bowen, L. M., Fonte Weaver, A. J., & Whitbourne, S. K. (2019). Developing an Age-Friendly University (AFU) audit: A pilot study. *Gerontology & Geriatrics Education*, 40(2), 203–220. doi:10.1080/02701960.2019.1572006
- Silverstein, N. M., Whitbourne, S. K., Bowen, L. M., Montepare, J. M., Jansen, T., Beaulieu, C. & Prasad, A. (2022). Assessing age inclusivity in higher education: Introducing the Age-Friendly inventory and campus climate survey. *Gerontologist*, 62(1), e48–e61. <https://doi.org/10.1093/geront/gnab090>
- Talmage, C.A., Mark, R., Slowey, M., & Knopf, R. C. (2016). Age Friendly Universities and engagement with older adults: moving from principles to practice, *International Journal of Lifelong Education*, 35(5), 537-554, DOI: 10.1080/02601370.2016.1224040
- United Nations Digital Library (2020, Dec.). *United Nations Decade of Healthy Ageing (2021-2030): resolution / adopted by the General Assembly*. <https://digitallibrary.un.org/record/3895802>
- Vrkljan, B., Whalen, A., Kajaks, T., Nadarajah, S., White, P.J., Harrington, L., & Parminder R. (2019) Creating an intergenerational university hub: Engaging older and younger users in the shaping of space and place. *Gerontology & Geriatrics Education*, 40(2), 244-260, DOI: 10.1080/02701960.2019.1572010
- The World Health Organization (N.D.). *The WHO Age-friendly Cities Framework*. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-cities-framework/>
- The World Health Organization [WHO] (N.D.). *Committed to becoming more Age-Friendly: Jerusalem, Israel*. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/network/jerusalem/>
- Withnall, A. (2000). Reflections on lifelong learning and the Third Age. In J. Field & M. Leicester (eds), *Lifelong learning: Education across the lifespan* (Pp. 289-299). Routledge/Falmer.

נספחים

נספח 1

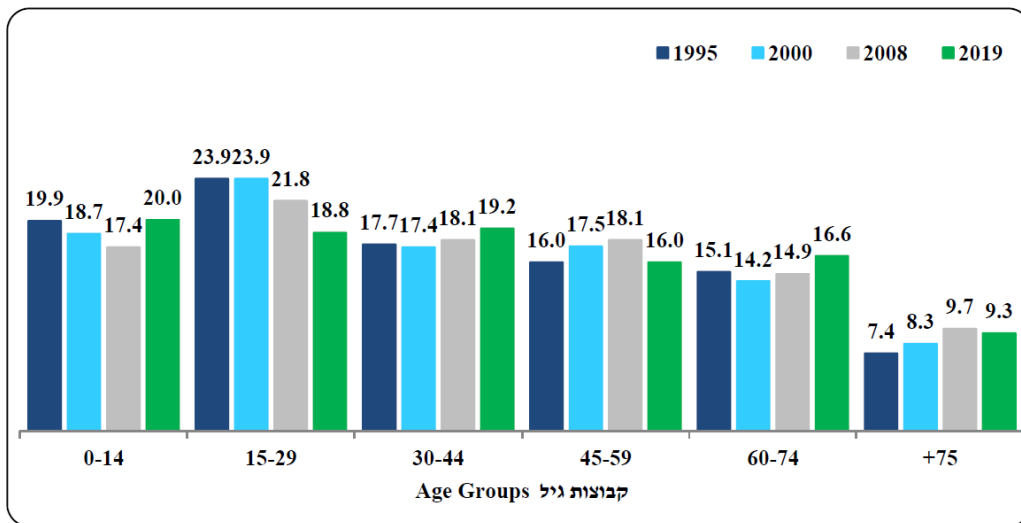
אוכלוסיית חיפה, לפי גיל (%) Population of Haifa, by Age (%) 2019-2016 ;2008 ;2000 ;1995

2019	2018	2017	2016	מפקד 2008 Census	2000	מפקד 1995 Census	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ Total
20.0	19.9	19.9	19.6	17.4	18.7	19.9	14-0
18.8	19.0	19.1	19.4	21.8	23.9	23.9	29-15
19.2	19.2	19.2	19.2	18.1	17.4	17.7	44-30
16.0	15.9	16.0	16.2	18.1	17.5	16.0	59-45
16.6	16.6	16.3	15.8	14.9	14.2	15.1	74-60
9.3	9.4	9.6	9.8	9.7	8.3	7.4	+75

Source: Central Bureau of Statistics

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

אוכלוסיית חיפה, לפי גיל (%) Population of Haifa, by Age (%) 2019 ;2008 ;2000 ;1995

Source: Central Bureau of Statistics

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

אוכלוסיית חיפה, לפי קבוצת אוכלוסייה, מין גיל
2019

ערבים Arabs	יהודים ואחרים Jews and Others	כל האוכלוסייה Total Population	גיל Age
Absolute Numbers			
	מספרים מוחלטים		
33,360	251,950	285,320	סה"כ Total
7,390	49,810	57,200	14-0
9,030	44,540	53,580	29-15
7,150	47,700	54,850	44-30
5,710	40,050	45,760	59-45
2,990	44,440	47,430	74-60
1,100	25,410	26,500	+75
16,600	121,090	137,690	גברים סה"כ Men Total
3,850	25,610	29,450	14-0
4,460	23,020	27,480	29-15
3,520	23,980	27,510	44-30
2,850	18,830	21,680	59-45
1,430	19,680	21,120	74-60
490	9,970	10,460	+75
16,760	130,860	147,620	נשים סה"כ Women Total
3,540	24,210	27,750	14-0
4,570	21,520	26,090	29-15
3,620	23,720	27,340	44-30
2,860	21,220	24,090	59-45
1,560	24,760	26,310	74-60
610	15,440	16,050	+75

הערה: המספרים מועגלים לעשרות
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

נספח 2

The SDG from an older person perspective within AFU framework

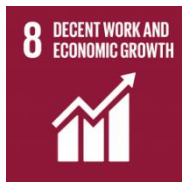

AFU-Haifa will encourage the participation of older adults in all the core activities of the university, including educational and research programs, and will promote personal and career development in the second half of life and to support those who wish to pursue second careers. It will also enhance access for older adults to the university's range of health and wellness programs

and its arts and cultural activities. Promoting those principles will be aligned **with SDG 3**, affecting older people's well-being by continuing participation in core University activities.

AFU-Haifa will strive to recognize the educational needs of older adults (from those who were early school-leavers to those who wish to pursue Master's or PhD qualifications), and to widen access to online educational opportunities for older adults to ensure a diversity of routes to participation. Acting according to those principles will enhance **SDG 4** – improving access to quality education of larger populational groups by making it relevant and more accessible (Age inclusivity).

AFU-Haifa will increase students' understanding of the longevity dividend and the increasing complexity and richness that ageing brings to our society. Additionally, it will engage actively with the university's retired community. Promoting those principles will contribute to **SDG 8** and create productive employment and decent work for older adult university workers by providing students with non-ageistic attitudes and skills that will lead them to look for and work with and for older adults.

Promoting all AFU principles in UoH will elevate **SDG 10** - reducing older adults' exclusion from higher education, subverting ageistic attitudes toward older adults and making our society more tolerant and egalitarian.

עשרת עקרונות הפעולה של AFU:

1. עידוד השתתפות של אנשים בגיל זקנה בכל פעילויות הליבה של האוניברסיטה, לרבות תכניות חינוך ומחקר.
2. עידוד התפתחות אישית ומקצועית במחצית השנייה של החיים ותמיכה במתעניינים בקריירה שנייה.
3. הכרה במגוון הצרכים החינוכיים של מבוגרים (החל מאנשים בעלי השכלה בסיסית ומטה וכלה במתעניינים בלימודים אקדמיים לתארים מתקדמים).
4. קידום למידה בין-דורית ושיתוף ידע בקרב לומדים בני כל הגילים.
5. הרחבת הגישה להזדמנויות חינוכיות מקוונות והבטחת מגוון מסלולי לימוד מונגשים.
6. התאמת סדר היום המחקרי של האוניברסיטה לצרכיה של חברה מזדקנת וקידום השיח הציבורי לגבי האופן שבו מערכת ההשכלה הגבוהה יכולה להתאים עצמה לתחומי העניין ולצרכים המגוונים של האוכלוסייה המבוגרת.
7. הטמעת ההבנה וההכרה של הסטודנטים בדיווידנד הטמון באריכות ימים, ובתרומה המעשירה של האוכלוסייה המבוגרת לחברה.
8. שיפור הגישה של מבוגרים למגוון תכניות לקידום בריאות ואיכות חיים של האוניברסיטה, ולפעילויות הקשורות לאמנות ותרבות.
9. עיסוק פעיל בקהילת הגמלאים של האוניברסיטה תוך קיום דיאלוג שוטף עם ארגונים המייצגים את האינטרסים של האוכלוסייה בזקנה.
10. להבטיח תקשורת קבועה עם ארגונים שפועלים לטובת אינטרסים של אנשים בזקנה.

עקרונות AFU אומצו על ידי מוסדות רבים באירלנד, בריטניה, ארה"ב וקנדה. בנוסף אליהם, האגודה הגרונטולוגית של אמריקה (GSA) והאקדמיה שלה לגרונטולוגיה בהשכלה הגבוהה (AGHE) עיצבו, בתמיכת אגודת הגמלאים האמריקנית (AARP - American Association of Retired Persons), ערכת כלים שנועדה לספק משאבים לקידום מאבק בגילנות במוסדות להשכלה גבוהה. ארגון כלים זה מוצע לשימוש של חברי סגל, סטודנטים, מנהלים וגורמים מובילים אחרים בקמפוס, תוך התאמה למאפייניו הספציפיים של כל מוסד, לצורך הגדרת מערכות היחסים, התמודדות עם גילנות, יצירת יוזמות חדשות וביצוע הערכות.

אוניברסיטת חיפה גאה להיות האוניברסיטה הראשונה בישראל שמשיקה את המיזם AFU – Age Friendly University. מטרת המיזם היא לשלב אנשים זקנים בכל פעילויות הליבה של האוניברסיטה (לימודים, מחקר, תרבות ועוד) וליצור שיתופי פעולה בין האקדמיה לקהילה, למען פיתוח חברה מכילה יותר, גילנית פחות, כזו אשר כל החברים בה יצאו נתרמים ותורמים, ובהתאמה לעקרונות של חברה בת קיימא (SDG). המיזם יצא לדרך ביוזמה והובלת המרכז לחקר ולימוד הזקנה בראשות פרופ' אנה זיסברג, בניהולה של ד"ר סיגל פרל נעים ובתמיכת הנהלת האוניברסיטה. ד"ר אורית הירש מציאולס מונתה לפרויקטורית של המיזם.

בתאריך ה-12.7.22 התקיים מפגש ההתנעה של המיזם ובו השתתפו חוקרים מפקולטות שונות באוניברסיטה, וכן חוקרים ותיקים שפרשו, והוקמה וועדת היגוי שתוביל את התהליך. פעילות המיזם בשנתו הראשונה תאפשר לאוניברסיטה להצטרף לארגון [הבין לאומי של AFU](#).

[8SDG 10SDG 3SDG 4SDG]

נספח 5

חלוקה לצוותי הפעולה

1. **רישום ומנהלה:** יצירת קשר עם מדור הרישום ובירור כיצד לומדים זקנים יכולים להצטרף לקורסים ואיך ניתן להקל עליהם ברישום באינטרנט (למשל, יצירת מסמך מפורט וברור עבור נרשמים פוטנציאליים, כולל צילומי מסך), איסוף מידע לגבי קורסים שפתוחים בפני שומעים חופשיים, פעילויות מחקר והוראה שמעורבים בהם אנשים זקנים ועוד.
2. **תרבות:** מיפוי כל הפעילויות החברתיות והתרבותיות בקמפוס (כגון הרצאות לקהל הרחב, ספורט, אומנות וכו') ויצירת שיתוף פעולה עם אגודת הסטודנטים. לאחר מכן, עבודה משותפת עם האחראית על חיבור לקהילות זקנים בסביבה, כדי להזמין לפעילות התרבותית שבאוניברסיטה.

3. **חיבור לקהילות זקנים בעיר:** יצירת קשר ראשוני עם מנהלי ומנהלות מתנ"סים ומרכזי יום בחיפה וסביבתה, ושיתוף פעולה – הן לחלוקת סקרים והן לביצוע פעילות משותפת – **הזמנת מרצים מתנדבים למתנ"סים והגעת לומדים זקנים לקמפוס.** כמו כן, יצירת **שיתוף פעולה עם עיריית חיפה ועם ארגונים חברתיים** שפועלים לטובת רווחת א.נשים בזקנה.
4. **מחקר והערכה:** כדי לבסס תמונה רבת מימדים לגבי פעילויות עבור זקנים בקמפוס וזיהוי צרכים, רצונות וחסמים של לומדים זקנים, מספר חברי צוות יבנו **שני סקרים:** האחד יופץ **בתוך הקמפוס**, ותפקידו יהיה ללמוד על תפיסות ביחס ללומדים זקנים וזקנה באוניברסיטה. הסקר השני יופץ **מחוץ לקמפוס** – במתנ"סים (בשיתוף פעולה עם **האחראית** על חיבור לקהילות זקנים) ובקרב קהילות זקנות במטרופולין חיפה (בעברית ובערבית). **נתוני הסקר ינותחו וייכתב דו"ח מסכם עם המלצות.** בזמן ניתוח ממצאי הסקר, צוות מחקר והערכה יאתר משתתפים ספציפיים שבסקר הסכימו גם למפגש אישי, וזאת עבור ביצוע **קבוצות מיקוד, ראיונות עומק** עם בעלי תפקידים באוניברסיטת חיפה ו/או פעילות מתודולוגית של 'פוטו-וויס' (photo-voice) בצוותים שכוללים סטודנטים צעירים ומשתתפים זקנים שיטיילו ברחבי הקמפוס עם מצלמה וישוחחו אודות המרחב הפיסי של האוניברסיטה, חסמים ואפשרויות, ודברים המושכים אותם בסביבת האוניברסיטה. ממצאי הצילומים ינותחו ויתווספו לדו"ח המסכם.
5. **פרסום ושיווק:** עבודה עם משרד יחסי הציבור של האוניברסיטה ל**פרסום פעילות המיזם, הפצת מודעות על פעילות וקורסים אפשריים למתנ"סים**, קשר רציף עם תחנות רדיו וטלוויזיה מקומיות, יצירת עמוד באתר הפייסבוק ופירסומים באתרי אינטרנט שמכוונים לקהילות זקנות.
6. **למידה בין-דורית:** עבודה עם קורסים שמפגישים בין לומדים זקנים וצעירים ויצירת **מפגשים בין-דוריים** בקמפוס.
7. **פיתוח קריירה חדשה:** איתור **קורסים שמקנים מיומנויות**, כגון שפה או שימוש במרחב הדיגיטלי; פיתוח קורס חדש עבור לומדים זקנים.
8. **גמלאי האוניברסיטה:** **שיתוף פעולה עם ארגוני גמלאי האוניברסיטה**, איסוף מידע לגבי מספר הגמלאים, פעילויות, מענה על הסקר והשתתפות בקבוצות המיקוד/פוטו וויס ושיתוף פעולה לגבי השתתפות בקורסים והרצאות אורח.

פעילות חוץ קמפוס ראשונית במסגרת צוות ההיגוי

במסגרת מיזם Age Friendly University, פרופ' אנה זיסברג, ראש המרכז לחקר ולימוד הזקנה, הרצתה בפני גמלאי הסגל המנהלי וזקנים המבקרים במועדון מיל"ב ברמות רמז. ד"ר גילי קוגלר, מהחוג לתולדות ישראל ומקרא, נתנה הרצאה בנושא "הפנתיאון המקראי – לגדול כבן נבחר אצל אב חד-הורי", במסגרת הגימלאידה בחיפה.

תיאור תתי סולמות של כלי המחקר: אקלים יזדותי לגיל בקמפוס

תתי סולם של הסקר	תרגום לעברית	הגדרת הסולם (דוגמאות)
Awareness of Campus Practices: Institutions AFU Status initiative	מודעות לנהוג בקמפוס: מעמד המוסד כאוניברסיטה יזדותית לגילים מבוגרים	מודעות כללית בקהילת הקמפוס למיזם קמפוס יזדותי לגיל, ולהצהרות האוניברסיטה בקשר להכלת גיל
Awareness of	מודעות לנהוג	סביבות בטוחות, שעומדות בתקנים ומספקות

Campus Practices: Physical Environment	בקמפוס : סביבה פיזית	סיוע בהתמצאות בסביבה (למשל, תמרורים שמסומנים באופן ברור).
Awareness of Campus Practices: Personnel Support	מודעות לנהוג בקמפוס : תמיכה בכוח האדם	פרקטיקות של ידידותיות לגיל התומכות במדיניות של הכלת גיל בהשמה, קידום והטבות לעובדים (למשל, הזדמנויות לפיתוח מקצועי עבור גורמי ההוראה והצוות המנהלי בגיל 60 ומעלה, וייעוץ פיננסי ומשפטי לפני הפרישה).
Awareness of Campus Practices: Health Resources	מודעות לנהוג בקמפוס : משאבי בריאות	שירותי עזרה ידידותיים לגיל (לעובדים ולסטודנטים), המטפלים בצרכי האוכלוסיות המגוונות מבחינת גיל (למשל, משאבי בריאות וטיפול, ותמיכה טכנולוגית לעובדים וסטודנטים בגיל +60).
Awareness of Campus Practices: Services	מודעות לנהוג בקמפוס : שירותים	
Awareness of Campus Practices: Research	מודעות לנהוג בקמפוס : מחקר	פרקטיקות שקשורות למחקר בתחום זקנה שהן ידידותיות לגיל. למשל, מענקי מחקר מיוחדים, והפצה מוסדית של תוצאות מחקר).
Awareness of Campus Practices: Teaching, Advising, Coursework	מודעות לנהוג בקמפוס : הוראה, ייעוץ וחומרי לימוד	פרקטיקות לימוד והוראה ידידותיות לגיל, שמותאמות לצרכי הלמידה המגוונים של אוכלוסיות סטודנטים מבוגרות (למשל, תקצוב תמיכה בפיתוח קורסים חדשים בתחום הזיקנה וסדנאות לסיוע לצוות ההוראה כדי ללמד סטודנטים מבוגרים).
Awareness of Campus Practices: Outreach	מודעות לנהוג בקמפוס : יישוג	פרקטיקות לקידום ידידותיות לגיל המספקות גישה למבוגרים בקהילה ולגמלאים לתוכניות, פעילויות ואירועים בקמפוס (למשל, הזדמנויות למעורבות בין דורית וחניה מוזלת או חינוך למבוגרים מהקהילה).
Perceptions of Age- Friendliness	תפיסות של ידידותיות לגיל המבוגר	תפיסות לגבי ידידותיות כוללת לגיל בקמפוס, המשקפת את רמת ההסכמה עם היגדים המתארים הערכה כוללת של אווירת המקום. לדוגמה, "מבוגרים מרגישים רצויים במקום."
Perceptions of Age-	אמונות אישיות לגבי	רמת האמון ביתרונות ההכלה הגילית

Inclusivity	שילוב בני כל הגילים	בהשכלה הגבוהה. למשל, רמת האמונה במשפט "שילוב של יותר מרצים מבוגרים בקמפוס יכול להיות מועיל".
-------------	---------------------	--

נספח 8

